

Література

1. Козинець І.І. Застосування активних форм і методів навчання під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2676 (дата звернення: 07.01.2020).
2. Максимець О.М. Формування мовнокомунікативних навичок у процесі підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022 р. № 84. С.181-186.

О. Г. Межов,

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
та лінгводидактики Волинського
національного університету імені Лесі Українки*

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО

Активний розвиток сучасних лінгвістичних напрямів (комунікативно-прагматичного, текстово-дискурсивного, лінгвокогнітивного, психолінгвістичного, лінгвокультурологічного та ін.) внаслідок інтеграційних процесів у науковій парадигмі зумовлює перегляд змісту, форм і методів викладання мовознавчих дисциплін у ЗВО, передовсім на другому (магістерському) рівні. Короткий термін навчання в магістратурі (лише три семестри) та обмеженість кредитів, на жаль, унеможлиблює введення до навчальних планів окремих курсів, які б висвітлювали основи згаданих попереду напрямів лінгвістики. Традиційний, апробований роками курс загального мовознавства містить лише одну тему, присвячену огляду новітніх лінгвістичних теорій. Та й у студентської молоді, як показують онлайн-опитування, він викликає незначне зацікавлення через свій дещо абстрактно-схоластичний характер. Завдання викладача – вміло синтезувати всі напрацьовані науковцями концепції,

врахувати їхні цінні ідеї під час розробки нормативних і вибіркового освітніх компонентів. Саме нормативна дисципліна «Теоретичні та прикладні аспекти вивчення мови» покликана реалізувати такі цілі, адже її навчальний контент охоплює системно-структурний, комунікативно-прагматичний, текстово-дискурсивний, когнітивний, психолінгвістичний, соціолінгвістичний, гендерний, етнолінгвістичний, лінгвокультурологічний, лінгвостилістичний та лінгводидактичний аспекти дослідження й викладання мови, релевантні новітнім науковим парадигмам [2].

Одним із пріоритетних у лінгводидактиці вищої, як і середньої, школи є комунікативний аспект, якому підпорядковані всі інші, адже найважливішою є комунікативна функція мови. Саме тому на його опрацювання передбачено найбільшу кількість годин – виокремлено змістовий модуль із чотирма темами. Компетентісний підхід у сучасній освіті має забезпечити формування не лише мовних компетенцій студентів, а й комунікативних, що передбачає як ґрунтовне знання системи й структури мови, її норм, так і вміння вільно спілкуватися в різних життєвих та професійних ситуаціях [3, с. 154].

Основу комунікативного аспекту вивчення мови становить теорія мовленнєвої комунікації, постулати якої викладач має в доступній формі донести до здобувачів освіти, а це насамперед такі вузлові термінопоняття, як адресант і адресат; кодування й декодування повідомлень; комунікативний канал і комунікативний шум; ситуативний контекст, імплікатури, пресупозиції та постсупозиції; мова, мовлення, мовленнєва діяльність, внутрішнє і зовнішнє мовлення; механізми та процеси мовленнєвої діяльності (породження, сприйняття й розуміння мовлення); комунікативний (мовленнєвий) акт, комунікативна (мовленнєва) подія, мовленнєвий жанр; комунікативний намір (інтенція); комунікативна поведінка, комунікативні ролі; локуція, ілокуція, перлокуція; типи мовленнєвих актів; вербальна й невербальна комунікація; мовна особистість, комунікативний паспорт мовця; прагматограма діалогічного мовлення тощо [2]. Для їх ефективного засвоєння викладач може укласти глосарій, наприклад, в електронному курсі на платформі *Moodle*, що

дасть змогу студентам швидко знайти потрібний термін, здійснивши його запит у пошуковому вікні (див.: <https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=2063>).

Успішна комунікація неможлива без засвоєння норм так званого комунікативного кодексу: законів, принципів, правил, конвенцій спілкування; мовленнєвого етикету, культури мовної комунікації та слухання, а також належного оволодіння комунікативними стратегіями й тактиками як міжособистісного, так і професійного спілкування, зокрема їх втілення в педагогічному дискурсі відповідно до майбутньої кваліфікації вчителя та викладача філологічних дисциплін. Досягнення мети спілкування, тобто ефективність комунікації забезпечать знання механізмів, принципів мовленнєвого впливу, способів посилення комунікативної позиції адресанта й адресата. А усвідомлення ознак, причин неуспішної мовної комунікації й комунікативних невдач допоможе уникати конфліктних ситуацій у різних сферах спілкування. Для опрацювання теоретичних питань мовної комунікації доцільно порекомендувати студентам насамперед підручники та посібники Ф. С. Бацевича [1], О. А. Семенюк, В. Ю. Паращук [4], О. В. Яшенкової [5], а також практичні поради з основ комунікативного успіху.

Проте навіть ґрунтовні теоретичні знання без практичного їх застосування не дадуть змоги сформувати у здобувачів освіти необхідні мовнокомунікативні компетентності. Лише тісний взаємозв'язок теорії з практикою за принципом від теорії до практики і навпаки уможливить глибоке засвоєння знань та належне формування навичок як усного, так і писемного мовлення майбутніх філологів. Тому викладач має розробити систему практичних завдань, лінгвістичних вправ різного типу. Крім тренувальних вправ проблемного, аналітичного характеру (наприклад, комунікативний аналіз жанрово-стильових різновидів усних і письмових текстів за укладеним алгоритмом), потрібно обов'язково розробити систему творчих завдань (зокрема, моделювання власних монологічних і діалогічних висловлень на професійну й побутову тематику відповідно до мовленнєвої ситуації, із застосуванням набутих знань теорії комунікацій, сукупності ефективних

вербальних і невербальних засобів впливу на реципієнтів). Доцільно створити на платформі *Moodle* практичний блок курсу, що дасть змогу викладачеві та студентам завантажувати не тільки текстові, а й відео- й аудіофайли (особливо під час дистанційного навчання).

Безперечно, вихід у мовленнєву практику хоч і вимагає міцного теоретичного підґрунтя, проте теорія мови й мовної комунікації не повинна стати самоціллю, перевантажуючи тезаурус студентів «зайвими» термінопоняттями й відомостями, які не мають практичного застосування. Методика навчання мови у вищій школі, як і в ЗЗСО, повинна бути спрямована на те, щоб викладені в наукових монографіях і статтях складні теоретичні положення, правила, визначення згідно з принципом доступності автоматично не потрапляли до навчального контенту освітніх компонентів, без їх належної переробки та адаптації до особливостей сприйняття й розуміння здобувачами освіти [3, с. 11].

Особливо цю вимогу потрібно враховувати майбутнім учителям-словесникам у викладанні шкільного курсу української мови, де передбачено навчальними програмами, серед іншого, обов'язкову мовленнєву (комунікативну) змістову лінії (базові мовленнєзнавчі відомості, комунікативні вміння та навички) у тісному взаємозв'язку з мовною (основи теорії мови) та соціокультурною (культурознавчі відомості, відображені в різностильових текстах, наочних, аудіовізуальних засобах тощо). До силабусу аналізованого освітнього компонента варто ввести питання й завдання, які б уможливили глибоке засвоєння студентами таких змістових ліній і здатність їх ефективно втілювати у майбутній педагогічній діяльності.

Отож, мовленнєвий розвиток студентів ЗВО та учнів ЗЗСО має відбуватися на засадах комунікативного аспекту вивчення мови, принципу текстоцентризму, практичного вдосконалення навичок аудіювання, читання, говоріння й письма із застосуванням інтерактивних методів і форм навчання.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-е вид., доповн. Київ : Академія, 2009. 376 с.
2. Межов О. Г. Теоретичні та прикладні аспекти вивчення мови : методичні рекомендації для підготовки магістрів спеціальності 014 «Середня освіта» освітньої програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2022. 96 с. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20796>
3. Підготовка вчителя-філолога у педагогічному вищому навчальному закладі: монографія / за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. 420 с.
4. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 237 с.
5. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : Академія, 2011. 304 с.

О.М. Мозолюк,

викладач

*ВСП «Фаховий коледж економіки, права та
інформаційних технологій»*

ПЗВО «Кам'янець-Подільський податковий інститут»

ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНИМ ТЕКСТОМ

Під час переходу на компетентнісну парадигму освітньої діяльності проблема пошуку шляхів, форм і методів забезпечення особистісно орієнтованої технології організації освітньої діяльності особливо актуальна. У цьому контексті важлива робота саме з інформацією, різновидом якої є навчальні тексти, що характерно для всіх освітніх рівнів.